

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Dramatická výchova

MgA. Jana Haková

Úvod do dramatické výchovy:

Dramatická výchova je předmět, který patří do oblasti umění, konkrétně dramatické kultury. Tam spadá např. divadelní, filmové, multimediální a performační umění. Umělecké vyjadřování a umělecká interpretace reality je součástí lidského sociokulturního života a dramatická výchova tak patří do oblasti vzdělávání hned vedle výtvarné výchovy. Důležitým faktem, proč má dramatická výchova nezpochybnitelné místo v systému vzdělávání, je také to, že **pro jakékoli dramatické vyjádření potřebujeme zapojit vlastní tělo a hlas, tedy KOMUNIKOVAT**. A tady se už dotýkáme nejen uměleckého vyjadřování, ale i klíčových kompetencí.

V běžné dramatické situaci, která je orientována na prožitek hrajících, říkáme jí „**herní situace**“, komunikujeme s druhými lidmi, s postavami nebo s dalšími rolemi. Trénujeme tak komunikační dovednosti sami ze sebe nebo „v kůži někoho jiného“ (role, postava). Prožitek z této komunikace je opravdový, děti si jím projdou a vyzkouší si, co jejich jednání způsobuje a jak ovlivňuje druhé. Následná reflexe tohoto prožitku jim pomůže uvědomit si vlastní komunikační schopnosti, odhalit vlastní rezervy, poznat emoční zabarvení komunikace a pochopit principy různých typů komunikace (např. asertivní, konstruktivní, direktivní, submisivní, apod.).

V dramatické situaci určené pro diváka, říkáme jí jednoduše „**dramatická situace**“, ať už se jedná o diváka alá druhá polovina třídy nebo o toho opravdového při školním divadelním představení, se děti navíc učí sdělovat něco konkrétního pomocí svého těla a hlasu druhým lidem. Vyjadřují cíleně nějaký postoj, emoci, status, charakter nebo záměr, a tím se vědomě učí používat tělesnou energii, postavení těla, gesta, mimiku, sílu hlasu, proxemiku a také si procvičují vnímání reakcí těch, kterým je sdělení určeno. Dramatická situace tak nabízí procvičení dvojího komunikačního kanálu – směrem k ostatním partnerům v dramatické situaci a směrem k divákům. Reflexe takového jednání pomáhá dětem (kromě výše zmíněného přínosu u herní situace) kultivovat tělesný a hlasový projev, což má velký přínos pro jejich budoucí vystupování před druhými lidmi.

Tím vším se dramatická výchova z klíčových kompetencí nejvíce dotýká **kompetence komunikativní**. Protože činnosti v dramatické výchově jsou skupinové – společně fungujeme v herní situaci, vytváříme dramatickou situaci, připravujeme scénku, inscenaci atp., dochází ke kultivaci dovedností, schopností, znalostí a postojů také v rámci **kompetence sociální a personální a kompetence k řešení problémů**. To jsou tři hlavní, kterým se činnosti v dramatické výchově nikdy nevyhnou. Ostatní klíčové kompetence mohou být kultivovány jako obsah herních či dramatických situací. Když si například třída vezme jako námět nějakou historickou událost, rozdělí si role a událost si přehraje, v následné reflexi pojmenuje různé úhly pohledu přítomných postav, jejich názory a motivace

k činům, které utvářely vývoj české společnosti, dostáváme se mj. ke kompetenci občanské. Stejně to může být s kompetencí k učení nebo pracovní. Zvláště u menších dětí, které si rády hrají na různá povolání, bude herní prozkoumávání pracovní kompetence radostí a učením zároveň.

Obsah doplňujícího vzdělávacího oboru dramatická výchova je v RVP postavena na třech pilířích, které na sebe vzájemně navazují a rozvíjejí děti od základů běžné mezilidské komunikace, přes vnímání dramatického umění až ke schopnosti vlastního vědomého vyjadřování před divákem.

1) Základní předpoklady dramatického jednání

Sem patří tři okruhy dovedností, které jsou velmi blízké každodenním situacím ve školních kolektivech a které mohou pedagogové nejsnáze převést do svých vyučovacích hodin.

- **psychosomatické dovednosti** – práce s dechem, správné tvoření hlasu, držení těla a verbální a neverbální komunikace
- **sociálně komunikační dovednosti** – spolupráce, komunikace v běžných životních situacích, v herních situacích a v situacích skupinové inscenační tvorby, prezentace, reflexe a hodnocení, organizace tvůrčí skupinové práce
- **herní dovednosti** – fungování v roli, respektování pravidel, aktivní rozvíjení hry

2) Proces dramatické a inscenační tvorby

Sem patří okruhy dovedností, které jsou pro děti důležitým základem pro budoucí uplatnění v zaměstnání. Tady je položen základ pro vystupování před druhými a na veřejnosti beze strachu a trémy. Jde o vědomou práci s vlastním tělem a hlasem, o vědomé vyjadřování sama sebe a toho, co chci sdělit. Ve druhé řadě jde opět o důležité sociální dovednosti, kdy se děti při tvorbě a předvedení dramatické situace potřebují domluvit a společně něco vytvořit, rozdělit si role nejen ty dramatické, ale i ty funkční jako jsou režisér, herec, dramaturg, kostymér, osvětlovač, technik, fotograf, atd.

Podstata dramatické situace spočívá v tom, že vždy obsahuje nějaký konflikt (kolize, krize, peripetie), který se děti učí v různých postavách nahlédnout a řešit, a tím se zároveň učí zvládání konfliktů v běžném životě. Důležitým prvkem bude opět reflexe, kterou pedagog s dětmi vede a sebereflexe dětí v konkrétních dovednostech.

- **náměty a témata v dramatických situacích** – jejich nalézání a vyjadřování y práce na postavě – charakter, motivace, vztahy
- **konflikt jako základ dramatické situace** – řešení konfliktu jednáním postav
- **dramatická situace, příběh** – řazení situací v časové a příčinné následnosti, dramatizace literární předlohy
- **inscenační tvorba** – dramaturgie, režie, herecká práce, scénografie, scénická hudba a zvuk
- **komunikace s divákem** – prezentace, sebereflexe

3) Recepce a reflexe dramatického umění

Do této skupiny patří znalosti, které jsou pro oblast divadelní kultury důležité a mají pro děti několik přínosů. Pomáhají jim pochopit vlastní praktickou část práce v herních a dramatických situacích i na

znalostní úrovni (prvky dramatu, žánry, druhy), pomáhají jim zorientovat se v současném dramatickém umění a utvořit si na něj vlastní názor a rozšiřují jim chápání historických událostí o kontext dramatického umění.

- **základní stavební prvky dramatu** – situace, postava, konflikt, téma, vrchol, gradace
- **základní dramatické žánry** – komedie, tragédie, drama
- **základní divadelní druhy** – činohra, loutkové divadlo, opera, opereta, muzikál, balet, pantomima
- **současná dramatická umění a média** – divadelní, filmová, televizní, rozhlasová a multimediální tvorba
- **vybrané etapy a typy světového a českého divadla**
- **výrazné osobnosti české a světové dramatické tvorby**

V dramatické výchově je důležitým stavebním prvkem **reflexe**. Při reflexi základních předpokladů dramatického jednání a dramatické a inscenační tvorby se vždy snažíme o **přenos získaných zkušeností do běžného života dětí**. Dramatická výchova je prostředkem pro kultivaci komunikačních a sociálních dovedností a jejím cílem je podpořit vývoj zdravé komunikativní osobnosti, která je přirozeně sebevědomá a empatická, umí spolupracovat, respektuje práci druhých, dodržuje skupinová pravidla a nebojí se přispět svým osobitým způsobem ke společnému výsledku. Tohle a mnohem více je potenciál dramatické výchovy a je jen v rukou pedagoga, nakolik se jej podaří využít. Reflexe po herním zážitku dětí může být zaměřena na různé oblasti – komunikace, spolupráce, řešení konfliktů, tvorba, pravidla, dramatická kultura atd. V každé situaci se vždy objeví najednou hned několik příležitostí, kam lze reflexi zavést. Úkolem pedagoga je zaměřit pozornost dětí tím směrem, který nejvíce souvisí s jeho aktuálními pedagogickými cíli.

Principy dramatické výchovy lze využít téměř v jakémkoli předmětu povinné školní docházky. Otázkou vždy bude, jaký cíl má toto použití naplnit. I krátká scénka může v dějepise pomoci k zapamatování konkrétní historické události a pochopení názorové rozmanitosti tehdejších historických osobností. Pravidelné argumentační klání na začátku hodin českého jazyka jistě přispěje k nárůstu sebevědomí, odbourání trémy a zlepšení komunikačních dovedností. V hodinách občanské výchovy můžeme pomocí herních situací prozkoumávat aktuální občanská témata a vést děti k vlastnímu občanskému názoru. Dramatická výchova nabízí řadu využití, ať už jako prostředek k dosažení výchovných a vzdělávacích cílů v rámci jiného předmětu nebo jako svébytný předmět z oblasti dramatické kultury se svými vlastními pedagogickými cíli.

Doporučená literatura:

- Budínská, H. (2012). *Hry pro šest smyslů*. Praha: NIPOS-ARTAMA.
- Komenský, J. A. (1970). *Školní hry a výchova*. Praha: ÚDLUT.
- Macková, S. (2004). *Dramatická výchova*. Brno, JAMU.
- Machková, E. (2013) (Ed.). *Projekty dramatické výchovy pro mladší školní věk*. Praha: Portál.
- Machková, E. (2013) (Ed.). *Projekty dramatické výchovy pro starší školní věk*. Praha: Portál.
- Machková, E. (2012) (Ed.). *Projekty dramatické výchovy pro středoškoláky*. Praha: Portál.
- Machková, E. (1990). *Zásobník dramatických her, cvičení a improvizací*. Praha: SKKS.
- Slavík, M. (1996). *Cesta k divadelnímu tvaru s dětským kolektivem*. Praha: IPOS-ARTAMA.
- Valenta, J. (1999). *Dramatická výchova a sociálně psychologický výcvik*. Praha: ISV nakladatelství.

Valenta, J. (1995). *Kapitoly z teorie výchovné dramatiky. Hraní rolí ve výchově a vyučování (s hlavním zřetelem k výchovné dramatice). Dramatická výchova a rozvoj sebevědomí (dětí a dospělých)*. Praha: ISV nakladatelství.

Společenství praxe pro rozvoj sociálních a občanských kompetencí: zkušenostní učení s využitím
pohybových her, psychomotoriky, výchovy v přírodě a dramatické výchovy,
CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000661